

A könyvszakma segédkönyvei

A könyvkereskedelmi képzés legújabb tankönyve

A könyvszakma segédkönyvei címmel jelent meg Pogány György tollából „A könyves szakképzés füzetei” sorozat 9. tagja. A szerző e tankönyvvel elsősorban a könyvszakmában, azon belül is a könyvkereskedelem szortiment és antikvár ágazatában dolgozók mindennapi munkájához szükséges tájékoztatási, tájékozódási forrásokat, segédeszközöket ismerteti.

Ahogy mondani szokták: hiánypótló mű született, hiszen e témakörnek ez idáig nem volt ilyen komplex, összefoglaló jellegű, minden részterületre kiterjedő kompendiuma.

Pogány György olyan szerteágazó témát választott, amelynek tartalma hatalmas, a felhasználható segédkönyvek száma óriási, a kínálat állandóan változik, az adatok folyamatosan frissülnek. Ennek fényében szűkítenie kellett az ismertett dokumentumok körét, úgy, hogy mégis minden típus bemutatásra kerüljön, és átfogó képet kaphassunk a könyvkereskedelem tájékozódási lehetőségeiről.

A tankönyv a könyvesbolti eladó, illetve az antikvárium szakeladó OKJ-s szakmák tananyagát tartalmazza. Az elkészült művet bátran használhatja mindkét könyvkereskedelmi ágazat kézikönyvként is, hiszen e két elkülönült szakma sajátos igényeit figyelembe veszi. A speciális tájékozódási eszközök köre egészen más a szortiment és az antikvár ágazatban, már csak a gyűjtött dokumentumok körét figyelembe véve (friss kiadású könyvek, illetve régi metszetek, térképek, képeslapok, bibliofil kiadványok, kották stb.), nem is beszélve az egyéb speciális ismeretekről (antikvárium kereskedelemnél az elfogadott piaci ár, a tulajdonos bejegyzései, esetleges dedikációk, a dokumentum állapota, gyakorisága stb.).

A kiadvány a könyvtári tájékoztatási eszközök klasszikus felosztását veszi alapul, de azokat sajátos szemszögből, a könyvkereskedelmi szakma szempontjából csoportosítja és vizsgálja. Ez a megközelítés teszi lehetővé, hogy a rendszerbe a hagyományos könyvtári tájékoztatási eszközökön (bibliográfiák, lexikonok, kézikönyvek stb.) kívül a könyvkereskedelem sajátos műfajai (kereskedelmi katalógusok, aukciós jegyzékek, könyves lapok) is természetes módon illeszkedjenek. A könyvkereskedelemben értelemszerűen nem a tájékoztatáson, hanem a tájékozódáson van a hangsúly: nem konkrét faktografikus kérdésekre keressük a választ elsősorban, hanem a kapható kiadványokról kell információkat szereznünk. Magától értetődik, hogy a szerző a Magyarországon használatos, magyar vonatkozású tájékoztatási eszközöket tárgyalja, a külföldi vonatkozásokra csak ott és csak annyiban tér ki, amennyiben azt a tananyag értelmezése feltétlenül megkívánja.

A könyvszakma segédkönyvei hét nagyobb témakör anyagát öleli föl. Az első részben, *A bibliográfiai és tájékoztatási alapismertetek* című fejezetben kapunk magyarázatot arra, mi a különbség és mi a hasonlóság a könyvtári és könyvke-

reszkedelmi tájékoztatás céljai, feladatai, eszközei között, és általános ismereteket kaphatunk a témáról. A második fejezet történeti áttekintést ad a tájékoztatási eszközökről, ez a jelenleg is használt forrástípusok (különböző típusú bibliográfiák, enciklopédiák, lexikonok stb.) kialakulásának okait, körülményeit mutatja be, segítségével válik érthetővé a tájékoztatási eszközök mai rendszere, a különböző formák célja és rendeltetése.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia retrospektív és kurrens rendszerét bemutató fejezetek részletezőek, erről a területről bőszeges információkat közöl az alkotó. Tény, hogy az antikváriusi munkában elengedhetetlen e könyvészetek ismerete, de mivel a témakör irodalma igen szerteágazó, érdemes lett volna a hangsúlyt magukra a könyvészetekre helyezni, s a történeti hátteret röviden ismertetni, vagy akár el is hagyni – utalva a témát feltáró forrásokra.

A következő fejezetekben már kimondottan az antikváriumi munka segéd-eszközeit veszi számba a könyv szerzője, a könyveken kívüli dokumentumtípusok bibliográfiáiról, egyéb bibliográfiai jellegű segédletekről (aukciós jegyzékek, lelőhelyjegyzékek stb.), valamint a könyves szakma faktografikus tájékoztatási eszközeiről ír. E három fejezet tartalmazza azokat a többletinformációkat, ismereteket, amelyekre speciálisan a könyvkereskedelemben dolgozóknak van szükségük. Röviden tájékozódhatnak is az antikváriusi ismeretek iránt érdeklődők, milyen speciális „gyűjtőkörrel” számolhatnak a vásárlók részéről – egy szűk szakterület irodalma, formai sajátosságok (pl. miniatűr könyvek), speciális kiadási változatok (első kiadások, sorszámozott kiadások) stb. –, s ezekről honnan tájékozódhatnak a kereskedők.

A szerző részletezően tárgyalja az alapvető forrásokat – keletkezésük okait, felépítésüket, használhatóságukat. A pusztá tényfelsoroláson kívül ugyanakkor számos olyan kultúrtörténeti adalékkal is szolgál, amelyek túlmutatnak egy középfokú tankönyv keretein. Utalásokat találunk a digitális, on-line adatbázisokra, tájékoztatási eszközökre is, ezek pontos elérhetőségét, adatait – nagyon helyesen – nem részletezi a könyv írója, hiszen folyton változó, bővülő és (sajnos, időnként) megszűnő lehetőségekről van szó. Hasznos lett volna viszont, ha a szerző általánosságban említést tesz a könyvesboltok, antikváriumok honlapjairól is: a jelenleg kereskedelmi forgalomban kapható kiadványok jelentős része megtalálható ugyanis ezen az internetes oldalakon.

A kiadvány „kézikönyvként” való használatát segíti a részletes név- és tárgymutató, amely jól eligazít a segédkönyvek halmazának bonyolult rendszerében. A tájékozódási források címeinek szövegközi kiemelése is megkönnyíti a könyv kezelhetőségét.

Bár a szerző előszavában tankönyvként definiálja a kiadványt, ajánlható minden érdeklődő számára. Olyan kiindulási alapnak, kalauznak tekinthető, amelynek segítségével ezen a területen a kezdő lépéseket bárki – akár előzetes ismeretek nélkül is – megteheti: a téma alapismereteiben elmélyülve elsajátíthatja az önálló tájékozódáshoz szükséges kompetenciákat.

(Pogány György: A könyvszakma segédkönyvei. Bp., 2006. Hatágú Síp Alapítvány, 181 p. [A könyves szakképzés füzetei 9.]

(hk)

Kék vér, fekete tinta

Az utóbbi mintegy két évtized hazai művelődéstörténet-írásának egyik legjelentősebb vonulata a kora újkori (XVI–XVII. századi) udvari civilizáció összetett jelenségének kutatása. Az egykor volt udvari élet a maga teljességében csak interdiszciplináris keretek között vizsgálható, hiszen az „udvar” egyszerre szociológiai képződmény, a kulturális mecenatúra intézménye, az újkori szokásrendszer, etikett és mentalitás kialakítója, a tárgyiasult emlékek megőrzője és átörökítője, a politika formálója – hogy csak néhány jellemzőt említsünk. Nem csoda, hogy a művelődéstörténet megannyi módszertani újdonsága az udvari kultúra vizsgálata és kutatása során jelent meg. Az új szemléletű kultúrtörténet-írás célját R. Várkonyi Ágnes egy közelmúltban publikált tanulmányában (*Vázlat a művelődéstörténet helyzetéről*. In: *A művelődéstörténet problémái*. Szerk. Monok István. Bp. 2003, MTA Művelődéstörténeti Bizottsága) a következőkben foglalta össze: „A tágan értelmezett művelődéstörténet mint értékrendszerek története kerül az érdeklődés előterébe. A különböző korok műveltségét történeti kategóriaként értékörző és értékhordozó sajátosságaiban vizsgálják. Az a felismerés, hogy egy kulturális közeg értékrendszere rendkívül lassan változik, bizonyos elemeit pedig továbbadják egymásnak a korszakok, a hosszútávú folyamatokra terelte a figyelmet, kialakítva az életfelfogások, szokásrendek, magatartásformák, kommunikációs mechanizmusok, szerepek, konfliktusmegoldó készségek és interetnikus kapcsolatok története vizsgálatának új módszereit.”

Nem kétséges, hogy az R. Várkonyi Ágnes által mondottak különösen plasztikusan érzékelhetők és tanulmányozhatók a főúri művelődés egyik fontos területén, a könyves műveltségben. A hazai művelődéstörténet egyik központja ebből adódóan a '70-es '80-as évek fordulóján Szeged lett, ahol Keserű Bálint, majd Monok István irányításával kezdődtek el a magyarországi kora újkori könyves kultúrára vonatkozó komplex kutatások.

Az új szemléletű művelődéstörténeti kutatások egyfajta programadó kötete volt 1987-ben az R. Várkonyi Ágnes szerkesztésében megjelent *Magyar reneszánsz udvari kultúra* című tanulmánygyűjtemény, amelyben fórumot kaptak a különféle részterületek kutatói. Ugyanabban az esztendőben hagyta el a sajtót Norbert Elias munkája. *A civilizáció folyamata*. Ekkor kezdődött Elias magyarországi recepciója, amelynek keretében 2005-ben napvilágot látott *Az udvari társadalom* is. Nincs elegendő terünk, és nem is lenne sok értelme valamiféle Forschungsberichtet nyújtani két évtized hazai művelődéstörténeti szakirodalmáról, csupán jelezzük, hogy a különféle forráspublikációk és részletkérdéseket taglaló tanulmányok után immár egy enciklopédikus jellegű összegzés is napvilágot látott a magyar művelődésről; eddig hat kötetben búvárkodhatnak az érdeklődők a MAMŰL-ként emlegetett *Magyar művelődéstörténeti lexikon*ból, amely kiválóan példázza a hazai múlt felidézésében az interdiszciplináris szemléletet. De jelképezi azt is, hogy a művelődési folyamatok egészét interetnikus keretekben kell vizsgálni. Nem is

lehetne másként, legalábbis szűkebb térségünkben, a Kárpát-medencében biztosan nem. Elsősorban nem is azért, mert a XX. századi politikai átalakulások miatt az egykori egységes politikai–állami keret felbomlott, hanem mert eltérő etnikai gyökerű volt az udvari kultúrát kiépítő és megteremtő arisztokrácia. Soknyelvű volt, sokféle kulturális, vallási és családi hatás érte, azonban a közös államhoz, pontosabban az államot megtestesítő uralkodóhoz való közös tartozás tudata és az egységes, akkor még eredendően latin nyelvű erudíció, valamint a protestantizmus hatására ugyan éppen felbomló, ám mégis közös nyugati – latin – forrásokból merítő keresztény kultúra egységes tudatú és egységes erkölcsi értékrendet valló réteggé integrálta az arisztokráciát.

Ezt az egységes, ugyanakkor természetesen számos egyéni sajátosságot is felmutató főúri kultúrát mutatja be a most az Országos Széchényi Könyvtárban látható nemzetközi összefogással létrejött vándorkiállítás, a „*Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*” és az ahhoz kapcsolódó azonos című műves kiállítási katalógus. A vándorkiállítás Budapestre Zágráb, Pozsony és Túróc-szentmárton után érkezett, tőlünk pedig a fraknói várba, az Esterházy Múzeumba költözik.

Ma öt országhoz – Szlovénia, Horvátország, Ausztria, Magyarország, Szlovákia – tartozik a XVI–XVII. században a Habsburgok mint magyar királyok uralta terület, amelyet az utókor Királyi Magyarország néven emleget. A vándorkiállítás bemutatott könyvek és egyéb műtárgyak Horvátország, Ausztria, Magyarország és Szlovákia különféle gyűjteményeiből származnak, és ezekben az országokban mutatják be a kollekción. A szép kivitelű katalógus a magyar mellett angolul, németül, szlovákul és horvátul is napvilágot látott, és az egész vállalkozást koordináló Monok István írása mellett olvasható a kiadványban a Szlovák Nemzeti Könyvtár, a Horvát Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgatójának, valamint Esterházy Melindának az ajánlása is. A kötetet bevezető nagyívű tanulmányt Monok István jegyzi, dolgozatában kijelöli a térség kora újkori főúri könyvtárainak jelentőségét és szerepét a művelődés folyamatában, megállapítva, hogy azok a megszűnő budai királyi udvar szerepét vették át, a tékák elsősorban aktuális társadalmi, politikai, hadi vagy egyházi kérdések megoldásához jelentették az intellektuális hátteret. A Királyi Magyarország főúri magánkönyvtárai együtt változtak a korrall, amely újabb és újabb kihívások elé állította a főurat éppen úgy, mint a polgárt vagy a földművest. Az alapvető kérdés az volt, hogyan, miként érhető el az ország egységének helyreállítása és a török kiűzése, illetve a felekezeti béke megteremtése.

Monok István tanulmányát követően a kilenc főúri bibliotékát, nevezetesen a Bibliotheca Zrinianát, a Valvasor-könyvtárat, a Bánffy-család gyűjteményét, a Nádasdyak pottendorfi könyves műveltségét, a Batthyányak németújvári kollekciónját, a Bibliotheca Esterhazyánát, a Pálffyak tékáját, a Thurzó-Illésházy családi könyvesháza és a Révay-család olvasmányait ismertető írások kaptak helyet. A bemutatott bibliotékák között akad a hazai közönség számára jól ismert, mint például a Batthyány vagy Nádasdy téka, de van kevésbé közismert is, mint például a XVII. századi szlovén nemzetiségű, ám németül alkotó, főúri származású polihisztor történetíró, az ifjúkorában Zrínyi Miklós parancsnoksága alatt a török ellen harcoló Janez Vajkard Valvasor. A nagy műveltségű arisztokrata nevezetes könyvtára szolgáltatta a szellemi muníciót Valvasor Krajnát bemutató történeti munkáinak.

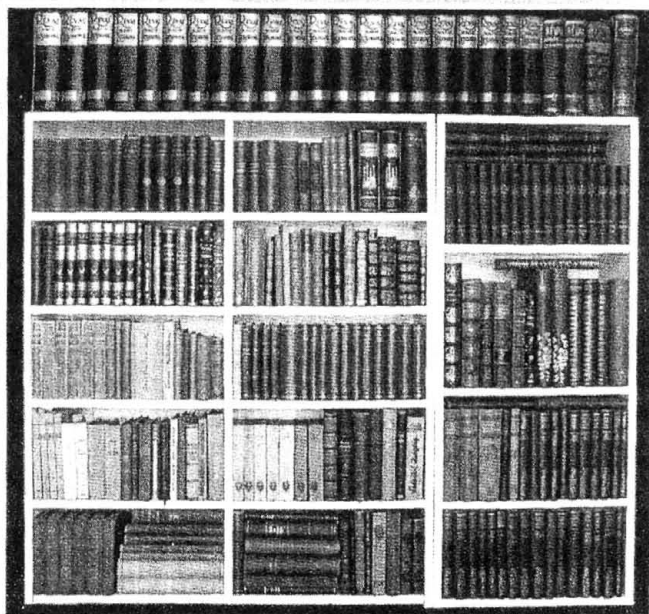
Közös e kollektciókban a korszerű európai szellemi áramlatokra történő reagálás, amely – mint Valvasor példájából is látható – a szűkebb közösség ügyét szolgálta. Ez a közös műveltség jelentette azt a mentális kapcsolódást, amely századokkal ezelőt is egyfajta szellemi egészségre transzformálta a soknemzetiségű Közép-Európát, vagy még szűkebben a Kárpát-medencét.

A kiállítási katalógusban a tanulmányokat követően a kiállított műtárgyak részletes leírása tanulmányozható. Természetesen elsősorban könyveket és különféle írásos dokumentumokat láthatunk a tárlókban, de akadnak szép számmal egyéb műtárgyak – festmények, metszetek, földgömbök, numizmatikai emlékek, fegyverek is. Az eredeti tárgyak mellett egy rekonstrukció is megismerhető az Országos Széchényi Könyvtárban, nevezetesen egy olvasókeréké, amelynek tervét Simon Levente készítette és Bordás László volt a kivitelezője, és amely azt tanúsítja, hogy a kora újkori intellektuális megújulás a szellemi eszközrendszerét is alaposan megváltoztatta. Így a kiállított tárgyak az olvasókerékkel együtt adnak hű képet az egykori udvari műveltség e fontos szeletéről, a könyves műveltségről. És aki a főúri műveltség egy másik szegmensére is kíváncsi, javasoljuk, látogasson el az Iparművészeti Múzeumba, ahol az Esterházy-kincseket bemutató kiállítás keretében a XVII. században kialakuló főúri gyűjtemények, a mai múzeumok elődjének, az udvari kincstárnak remekműveit láthatja.

(Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700. Szerk. Monok István. Bp. 2006, OSZK. 179 p.)

Pogány György

A KÖNYVES SZAKKÉPZÉS FÜZETEI

Pogány György

A KÖNYVSZAKMA SEGÉDKÖNYVEI

Hatágú Síp Alapítvány
Budapest, 2006.

3K
3K 3K 3K
3K 3K